

บทประพันธ์

ของ

พระยาศรีสุนทรโวหาร
(บุญมี โกสสิน)

ซึ่งรวบรวมได้จากที่ต่าง ๆ

คำสารนิพนธ์ของตรีทมนชัย
ภพผู้มีนามมัสการคุณพระบาท เสด็จมากราบ

ท่านให้ตั้งกรมเสนาบดี ก็พอได้ทีเดียว แม้ได้คนจำนวนไป
เอาตามสมควรแล้ว เพื่อจะตั้งตำราตามตำราที่ประสงค์ แล้ว
พอได้ถูกต้อง โดยแม่ชิตตมดี

เลข ๑ พึงไว้มารณ ลม่อมลมมศรัสุตรี ลาปลุไปทูลตรีและ
บุรุษ ยังไม่มีซึ่งคู่ครอง ขามยุดของอย่างโกมห

เลข ๒ เวรีสุตรี โนมิมเพ็ดดีบรีสุตรี อึงถึง ๒๐ ปี ทวีตรี
และบุรุษ วิชาทิศสี่ดหนักงด ได้รส มีซึ่งคู่ครอง ขบเอาไป๒๑
หรืออินเซตไป๒๑ ตำหรับใจดีตรง ออกมาบอกเพื่อศึกษา

เลข ๓ ขามลัดทญ โนมิมงทพธัฎกรณ พุดไม่ขามตาม
ตำรา ให้ทบทวนมีแล้ว

เลข ๔ ธีหนักนท ให้ทบทวนให้ชัดแล้ว เก็บรักษาหมักหมน
แล้ว แล้วข้อมต่อขามกร ทั้งสามดัวแล้ว เล็งสังข์ ยัน
เรื่องลัดลัดลัดลัดลัด ล้างทบทวนทบทวน ได้เอาบทนี้หยัดดี
ล้างเพียงใสสะอาด ตามช่างเมษเดรชี่

เลข ๕ ทำพอได้ ตามวิธีที่พูดกรรม ได้เท่าไรใช้เท่านี้
ไม่เดือดร้อนหรือหลอกหลอน งานเสร็จสิ้นสิ้นแล้วหมอน ตรง
อัฐมตามตรงมต

เลข ๖ กัดกั่ว ความเริ่มปรุงหมักหมน ไป๒๑สิ่งมา
ใช้หมักหมนนิ่งนิ่งเหนียว กบใจไม่เป็นสุข มีแต่ทุกข์แล้วจรมอง
แต่บวมมีที่แก้ได้ ให้ลบด้วยเลียงพลม จะเป็มลุ่มชี้วิต
ทรงหลอกหลอกหมอนได้ทบทวนแก้บ่ม ไม้พุ่มฟ้าและ
เม็งตกร

เลข ๗ ท่ามกลาง ตั้ง ตั้งแต่ครั้งไม่มี พ.ศ. ๓๑๖๓
 ต่างคนต่าง ได้เมื่อผลต้องเสด็จ โขกต่างคนต่างนั่งม
 แม่เพรีดพร้อมไปเก็บเงิน ฝนตกเกรงกลัวใจ จึงตรงไปหิ้ง
 เสียด จึงพบว่าได้ทองใหม่ เพรีดพร้อมไปเก็บไว้กองโตส เดีด
 เกรงว่าพวกนี้แหลมสีดรม เพรีดพร้อมไปฝากเงินที่ตมเห็น
 พร้อม ก็ไม่เห็นอะไร ก็ที่เกรงใจของก็มีเงิน เกรง
 จักการกรบของมี แล้วสี่ปีสี่วันรวมแล้ว ทั้งสองสพจรตม
 ช่วงที่มีตมเห็น รมปรกานสำเร็จ สขสำเร็จ ทบว่าผู้ตกใจ
 เกศที่มี เป็นผู้มีอกตม ไม่เลืงที่มีเด็ดขาด ทบมรม
 เล. ๓๓

ตั้งแต่เลข ๑ ถึง ๗ ชื่อของเลขรวมแล้ว ตั้งเป็นตม
 ที่มี แล้วขาดข้อดีอีกตม รวมเป็น ๑๖ ประการได้วิธีดี -
 แล้วให้คนหมัดทำของทอง ว่าทำกันกลางล้น ตมนี้ จึงได้มา
 ๑ มงกมนี้ มีรสขม ๔ ประการ คือ

- ๑ รักษาศีลสารภาพพหุชนกชกร รักษารวมมนุษย์ให้ไม่หม่นหมอง
  - ๒ เป็นผู้ซึ่งตรง รักษาผลประโยชน์ของด้วย กางวางใจ
  - ๓ เป็นผู้มีนิสัย เมตตาอันสูงส่ง ไม่ชอบรบกวนอันหาหนทาง
  - ๔ เป็นผู้มีประมาท ตั้งใจปรารถนาให้เป็นคนดี และ
- รักษาทรัพย์กับกรรมในใจอยู่เสมอไปไม่ห่าง

ตามคำทำของนี้ ทำงให้สุดเป็นแท้แล้ว จึงไม่มีสิ่ง
 ฎีใดครัดตม ขอนี้ทำมดีความวิเศษ ใจอยู่เสมอทุกท่ามเทอญ

สวรรค์

พระยาศรีสุทนต์องเวหน

โลกธรรมแปด

โลกธรรมตามท่านชี้	แปดประการ
มีลาภเสื่อมลาภงาน	ทำชั่ว
มียศเสื่อมยศบริวาร	สรรเสริญ นินทาเอย
สุขทุกข์มากหรือน้อย	แปดนี้มีประจำ
จิตมีไหวหวั่นกลัว	โลกธรรม
จิตระอาทปราศธุลีนา	ปีติบ่วง
จิตชื่นไม่วิโคระกำ	ควนก่อ ระทมเซย
จิตสำราญปลอดโปร่งต้อง	ลักษณะรู้ทางเกษม
เขียนจบลงเพราะท่วย	หวังดี
ผิดพลาคชาติเกินมี	หย่อนบ้าง
ท่านผู้อ่านและเมธี	จงโปรด อภัยเทอญ
วิชาอ่อนสุกกล้วยอ้าง	ถูกถ้วนสละสลวย

ปิติ

เราเกิดมา นับว่าดี ครีเสวต์ดี
อายุยืน อยู่ยง ดำรงมา
ก้านปัญญา ได้ศึกษา รู้เขียนอ่าน
โรคทรัพย์ กินใช้ ก็ไม่จน
รูปสมบัติ ปลอดพิการ ค้านทุกขา
พันปฐม รู้รักษา การสร้างตน
รู้จักการ ละเอียคหยาบ บาปกุศล
เป็นมงคล กวครี บิทธิเทอญ.

อธิบายมุข ๒

เที่ยวกลางคืนคัมหน้า

มีนเมา

มหรสพการพนันเอา

ไปเว้น

คบมิตรชั่วโลกเซลา

เกียดต่อ งานเนอ

มรรยาทหยาบทะเล้น

เหล่าน้ฉิบหาย

กลางคืนชอบเที่ยวแท้

แถมเมา หย่าเป

มิตรชั่วการพนันเอา

ทุกค้ำ

มหรสพคู่ไม้เพลลา

จรรยาหยาบ หยิ่งเฮย

การกิจสเกียดกร้าน

โลกน้รอกหนอ

อธิบายมุข ทุกบท หมดทั้งหก

ขอหยิบยก ตกชิ้นกล้าว เล่าขยาย

ควรเด็กหย่อน ผ่อนให้จริง ทญิงและชาย

ความฉิบหาย กลายท่างพัน จนมรณา

๑. การกินเหล้า เมาทั้งวัน นั้นไม่เหมาะ
ทั้งเสียทรัพย์ อับชื่อ เลื่องลือชา

โรคกระเพาะ เสาะท้อง ต้องมาหา
ชันษา ทรุดถอย น้อยทุกที

๒. การพนัน ชันต่อ ก็อีกอย่าง
มีสิ่งของ ต้องขาย ร้ายเต็มที

เล่นไม่สร้าง ท่างชา กล้าไม่หนี
เที่ยวเป็นหนี พี่น้อง หมองอุรา

๓. คบมิตรชั่ว ตัวร้าย ชายและหญิง
ผีมะม่วง พวงคอก ออกนัยน์ตา

ท่ากรุ่มกรัง หยิ่งเยอ เพี้ยศฐาน์
ติดบุตรา มาบุตรี ปั้นไป

๔. เที่ยวกลางคืน คินตัก บิกบินนัก
มีท่าเขา เขาก็อาจ ไล่ราชภัย

ก็ซุ่มัก จักประตบ พบเหตุใหญ่
อีกทางบ้าน พาลได้ โอกาสดี

๕. มหรสพ พบที่ไทน ไปที่นั่น
อกตำหลัง ขับตานอน อ่อนอินทรีย์

ชอบสรวลสัน ทรวิชา ไม่ล่าหนี
เกิดโรคา ยายี มีมากมาย

๖. เรื่องเกียดกร้าน การอาชีพ ไม่รีบเร่ง
ยังร้อพอยู่ คุย่งหนาว ราวเมื่อยกาย

มีแต่เพลง เก็งผิด ชักช้องหลาย
กลอุบาย ย้ายยก จนหนักเฮย.

หลับ-กลอง-ซิม

หลับมากยาก จะลุก ให้หยุดหย่อน ยามเขยนอน ง่วงเพ็ญ ละเหี่ยวหา
หลับละเมอ หลับลึกซึ้ง ถึงบางคราว น้ำค้างพราว ไม่หนาว เขาก็ลืม
หลับงัวเงีย เพื่อนปลุก ลุกกินข้าว พอรุ่งเช้า เผลอตื่น ทั้งกินดื่ม
หลับโนนั่น ตื่นขึ้นมา ทาสว่าง รู้ท่าทาง นำไป ในวิถี
หลับฟังเรื่อง ทราบสนิท ความกตัญญู ถึงคราวที่ ทำกิจ จิตแน่นอน
หลับตามประสงค์ จงใจ ใครจะพัก สละกิจก็ ผลุดลุก ตั้งสูทศร
หลับทั้งสี่ บนนั้น อาจพลันมรณะ อุทาหรณ์ ล้างสาม คุณงามเอย

กลองทะเลิ่ง ผึ้งผาย ขยายท่า ทำแก๊งกล้า มารยาท ชาติสลาย
กลองโข่งโข่ง โผงผอง เขย่งกาย อ่างกฎหมาย ความรู้ ชูคำราม
กลองเหลวเป๋ว ทำสิ่งใด ไม่ได้เรื่อง มีแต่เคื่อง เกินชาติ ชาติล้ำสาม
กลองสุภาพ ราบเรียบ ระเบียบงาม ชอบคล้ายตาม ผู้ใหญ่ ผูกไมตรี
กลองเป็นงาน การใด เมื่อได้จับ หมั่นกระซิบ เพียรเลิศ ประเสริฐศรี
กลองรับใช้ ใช้สิ่งใด ทำได้ดี ลูกวิธี ลูกกาล ลถานเอย

ซิมกะทือ มะลือทือ นึ่งเหงาเงื่อง เกินข้าเชื่อง คล้ายเป็นโรค โศกแสนสา
ซิมมะเร่อ เหม่อบุค ไม่พุกจา ชอบกัญชา หรือกระท่อม ย่อมหัวใจ
ซิมซบเซา เหงาหงอย ล้าออยพริ้ว พิโรว่า ปรับทุกข์ ไม่สุกใส
ซิมแกร่งขริม ไกรคึก ตั้งจิตใจ ทำสิ่งใด มุ่งสม อารมณ์ปอง
ซิมจ้องมอง หาช่อง ดำเนินกิจ ให้สัมฤทธิ์ คังภาค ปราศเศร้าหมอง
ซิมหุสกับ ทรัพย์ศรี คำวิตรอง ให้สอดคล้อง ปฏิภาณ ไหวहारเอย.

ความตาย

เกิด เป็นนามรูปต้อง แยกดับ
แก่ หนุ่มท่อนทวิกลับ ล่วงพ้น
เจ็บ ใช้ทุกข์โศกกับ ทุกท่าน เทียวเฮย
ตาย แน่ควรวีปวัน เร่งสร้างทางสวรรค

ปัญญาฤทธิ์ยิ่งมั่น สัพพัญญู
เห็นเห็นเจตริตไตรตรู ทิวหล้า
คำคืนแหวกสินธุ ทุกทวีป
รู้เท่ารู้ล้นฟ้า ท่อนพ้นความตาย

เกิด เป็นนามรูปต้อง แยกดับ
แก่ หนุ่มไครทลิกกลับ ล่วงพ้น
เจ็บ จุกทุกข์โศกทับ ทุกท่าน เทียวเฮย
ตาย แน่ควรวีปวัน เร่งสร้างทางสวรรค

สักวากามขัดเหาทะยานอยาก คึดให้มากเหนียวรังยังเด็กหนอ
ความอยากเป็นอยากมีควรวีรอ อย่ามุ่งก่อเป็นกังวลผลไม่งาม
ไม่อยากมี ไม่อยากเป็นก็เช่นว่า คึดผ่อนชายับยังไว้ทั้งสาม
พระไตรลักษณ์ตรีกตราสง่างาม ไม่เห็นความปรวนแปรตายแน่เฮย.

เกณฑ์อายุ

๑๐ ปี	อาบนํ้าบ่อยหนาว	๒๐ ปี	เที่ยวสาวบ่จีตาง
๓๐ ปี	ประกอบทางหลักฐาน	๕๐ ปี	การงานรอบคอบ
๕๐ ปี	ทราบระบอบอดีตอนาคต	๖๐ ปี	กำลังลดบางเบา
๗๐ ปี	ถือไม้เท้าจุนร่าง	๘๐ ปี	นอนคราวเมื่อยยก
๙๐ ปี	หลงหลอกปู้้อาย	๑๐๐ ปี	ใช้ก็ตาย บ่ใช้ก็ตาย
กว่า ๑๐๐ ปี			
เชี่ยวชาญหลายปู้จ๊ก			

ยาอายุวัฒนะ

ทั้งด่อนตะโกนา	สองสิงจงหา
เปลือกมาเตรียมไว้	บอระเพ็ดแห้วหมู
หาคูจงไต้	เมล็ดช้อยพริกไทย
ซังให้เสมอกัน	ผึ้งแคตแท้งคี่
ทำเป็นธูลี	น้ำผงละลายฉั่น
เย็นหนึ่งครึ่งปั้น	เท่าเมล็ดพุทรา
อาจแข็งแรงคี่	ไม่มีโรค
คนเค็มใช้มา	อายุร้อยปี.

ลายมือ

พระยติชาณุดำรงเวทย์

(บุญมี โกลสิน)

เขียนไว้ ในปฏิทินฉีก

เมื่อดันปี ๒๕๐๒

มีจิตปราศจากความอยากได้อันแรงกล้า ไม่คิดประทุษร้ายใคร ก็ประกอบ
กัวย อโลภะ อโทสะ อโมหะ จิตจะสงบเข้มแข็ง เป็นสุขใจ เป็นคติพจน์
อันวิเศษนักแล ฯ

ขจัด หลงโกรธ โลกุตถ

สะตุ้งบาป ละอายกรรม

นิราคโทษ นรินทร์ทำ

กุศลเพื่อ สถาพร

วันชัยใหม่นี้

มาดล

ประกอรูปสรรพมงคล

ครบถ้วน

อายุวรรณะสุขพล

ไพโรจน์ เรืองฮา

ประสิทธิสัมฤทธิ์ล้วน

แก่ผู้ใคร่ธรรม

ตายไม่หลง คงไม่เกิด ประเสริฐดี

ความจนมี ไม่ยังยืน รุกินคตลาย

เที่ยงแต่ตาย กายแตก ธาตุแยกดับ

สุดที่ลับ แต้นิพพาน เกินการหมาย

มนุษย์นี้ มีมาก หลายหลากชาติ
โง่ฉลาด ก็ชั่ว กลัวกลัวหาญ
ศุกะแฉ เล่ห์ลวง ทวงสันดาน
ปราชญ์ประมาณ น้อยกว่า พวกฟาโล

อันสีขาว กล่าวว่่า รักรายาก
สีด่าลาก ฤๅไค้ ไม่เป็นโส
อันคนดี นั้นเล่า เช่นเขาโค
น้อยกว่าโล-มานั้น พันทวี

เหมือนนภุษา คีลาแสง หินแท่งใหญ่
มีดมไป ในแผ่นดิน ถิ่นวิถี
แต่เพชรนิล จินดา วาภาติ
ไม่ใคร่มี หายาก ลักขกศวัน

สัตว์อะไร ไม่เท่าช้าง ทางบนบก
สูงกว่าหก ศอกหมาย กายมหันต์
ไวก้เล็ก เหลือหมาย กายของมัน
แต่มีฟัน มีลิ้น รู้กินกาย

คนชั่วก็ มีจน ทูพพลภาพ
อย่าเพื่อหยาบ หยามชู้ ลบหลู่หลาย
คงจะมี คีบ้าง ในร่างกาย
ถูกผู้ชาย อย่าเพื่อหมิ่น จินตนา

เมื่อไต้ที่ มีช่อง เหมือนล่องน้ำ
อย่าเพ้อท่า หยิ่งเยอ เพ้อยศฐาน
กราวน้ำลค บทแล้ง คิคแห้งคา
จะดูหน้า มนุษย์นั้น ไต้จันไต

เมื่อกราวราย สวยกราก พวกมากชอบ
ยามตะบอบ สันตะบิต มิตรทีไหน
เหมือนน้ำแห้ง ปลาตาย กระจายไป
จงจำไว้ เป็นวิชา รักษาตัว

ความโอบอ้อม อารี ไมตรีจิก
สมานมิตร ญาติวงศ์ ไว้จงทั่ว
ถึงไพร่ มีมา ก็อย่ากลัว
คงเอาตัว รอดได้ เพราะไมตรี

หนึ่งมระยม สัมมะขาม นามมะกรูด
สัมป่อยรุต ปนธาวา กันห้าผี
มะขวิดมะตัน กันเกลา สำเนาผี
ร่วมนามซี ชัยพฤกษ์ พฤกษ์โยราณ

อนึ่งวิหค เขาชวา วิพาร์โค
ให้ภิญโญ ยศศักดิ์ อัครฐาน
เมื่อกับไก่อ ไม้เท้า กล่าวไว้นาน
เป็นปณิธาน สมบัติ วัฒนนา

ไถ่นายดี มีปัญญา อัจฉลาลัย
เหมือนโพธิ์ไทร ใบชุก สนิทหนา
อาศักร่ม ลมเซย เพยผกา
ไถ้เป็นผา— สุขใจ แก่ไพร่พล

ไถ้บ่าวดี มีอาณานิคม สามีภักดี
ตั้งเขานัก ละเอียดหยาบ สู้หาบชน
กว่าจะเสร็จ กิจนาย ค้ำ้วยกายตน
ถึงอับจน รักนาย สู้ตายแทน

มีมิตรบาป หยาบกาย ร้ายทั้งเรื่อง
มีมิตรเนื่อง ไนบุญ เป็นคุณแสน
มีลูกดี สืบวงศ์ คำรงแทน
เมียดีแม่น มารดา รักษาเรา

มีม้าดี ซี่ขับ สำหรับรบ
อาวุธครบ คมกล้า ดีกว่าเขา
มีวิชา พากาย สบายเบา
แม้มีเจ้า ชุบเลี้ยง โดยเที่ยงธรรม

จะประเสริฐ เลิศยศ ปราบภูธรภ
อานุภาพ ลือชา สุธาฉ้น

อันสมบัติ อักถา ภรรยาบุตร
ยังไม่สุด สิ้นชีวา หาไถ้สิ้น

แม่สวรรค์ชั้น สดาน พیمانอินทร์
อาจสมจินต์ เพราะผล กุศลปอง

กถัญญู กตเวที—ตาธรรม
เป็นทางค้า ให้สมบุรณ์ พูนสนอง

เมื่อก่อนทำ พุทธกิจ ฝึกทำนอง
ควรระครอง กลับตัว ความชั่ววาง

กิจครองเรือน ต้องขยัน หมั่นรักษา
การคบหา ใช้จ่าย อย่าให้หมาง

ศีลสมา—ธัมมัญญา มรรคากลาง
เป็นหนทาง สุขสรรค์ หมั่นดำเนิน

ธรรมทั้งหลาย ย่อมเป็น อนัตตา
จงพิจารณา อย่าคิด ให้ผิดเฝิน

หมั่นศึกษา อริยสัจจ์ หักดำเนิน
หาทางเดิน คับทุกข์ ที่ทุกคาม

พระนิพพาน ท่านว่า เป็นสุขยอด
เพราะโปร่งปลอด จากกิเลส อย่าเข็ดขาม

ไม่ประมาท ปล่อยตัว ชั่วลูกสาม
จงถึงความ สุขศรี ตีมากมาย

บัจจยสี่ ที่เห็น จำเป็นนั้น
สิ่งสำคัญ บุคคล ต้องชวนชวาย

แม่พิบัติ ชักขวาง ก็ต้องตาย
ทั้งหญิงชาย จำเป็น เช่นเดียวกัน

คืออาหาร ที่อยู่ เครื่องนุ่งห่ม
อีกยาต้ม ยากิน สันทงนั้น

บัจจยี่สี่ นี่แหละยิ่ง สำคัญ
ระวังมัน อย่าประมาท ให้ขาดเออ

พบคนดี มีปัญญา เป็นสาระ
วิสาสะ เป็นมงคล อันล้ำหลาย

หมายเหตุ ที่เว้นกลอนไว้เป็นตอน ๆ เพื่อแสดงให้เห็นข้อความบนปฏิทิน
ฉีกแต่ละแผ่น ซึ่งผู้มรณะได้เขียนไว้เป็นเวลา ๓๔ วัน ในตอนต้นปี พ.ศ. ๒๕๐๒
พอถึงวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒ ท่านล้มป่วยลงอีก จึงไม่ได้เขียนต่อไป.

๘๘ เบ็ดเตล็ด

ผลพุทธราชนิพนธ์	ชวนชม
แต่ค้างคาวรุกระดม	แทบสิ้น
เมสสิโกปรอทสังเค็กงม	กินเพาะ พันธุ์กล้วย
รชขณะวางบนสิ้น	แหลกเคี้ยวสมัคร์คอ
แสวงทรัพย์ในนอกกล้วย	จงดี
รักษาสัตย์พจน์พาที	เกียรติแท้
ประสานมิตรโดยอารี	ผันผ่อน เพื่อแฮ
พุทธพจน์สามประการแล้	หลักสร้างตนเอง
ว่าง่ายสอนง่ายนั้น	ทางเจริญ
โตคั่นจูงไม้เดิน	คู่คือ
ทรัพย์สิ้นจ่ายจนเพลิน	พงศ์เพื่อน พินาศแฮ
กินวันเจ็ดแปดมือ	แม่แก้วยเกียรติสุญ
เขาโกรธเราบโกรธด้วย	อกใจ
เขาไม่ตีเราตีใน	แน่นแพ้น
เขาเหนียวช่างเป็นไร	เราเพื่อ แม่เฮย
เขาพล่อยเราไม่แค้น	สัตย์สู้จริงเสมอ

ท่าบสโคมีแม่น้ำ
มีปราชญ์คอยประคอง
มีแพทย์เพื่อสมปอง
มีเศรษฐีพึ่งทุนได้

มีเคหาพอยู่ได้
หาทรัพย์กุศลประมาณ
ปลอดหนี้เร่งรุกราน
บริโภคน้ำมีไว้

ยามนอนฝันว่าได้
ทนทุกข์ร้อนเป็นมันวาว
ผิวพรรณตั้งดวงดาว
ใจกรุณาคิดสวาหน้อม

ผู้เป็นสัตบุรุษพุทธมา—
ท่านเป็นผู้ต้องอย่างทางดำเนิน
นั้นผู้ตมัจจรรยาวิกาละ
รู้เหตุผลยู่บุคคลสามัคคี

ล้ำกลอง

ประโยชน์ให้
ปีกบัต ไรคเย
สิ้นเนาสุโข

ตำราญ
จ่ายได้
เป็นสุข ใจเยย
อีกทั้งมาวเสย

เห็นสาว

เปล่งพร้อม

ละอองเอี่ยม ละออเยย

ตื่นขึ้นกล้าหา

มะกะมีศีลน่าสรรเสริญ

ไม่เชื่อนเงินยุงหยาบบาบไม่มี

รู้เทศะสมาคมสมัคคีศรี

รู้คนดีรู้ประมาณรู้งานเยย.

ขมพระ

มีเมียเกล้า มีข้าวกิน ก็สิ้นทุกข์
แม้อยู่เดียว เปลี่ยวกาย ให้อำนาจ
ผู้ที่บวช เป็นพระ ท่านละขาด
หมั่นสวดมนต์ ภาวนา หาทางเดิน
ท่านเห็นทุกข์ เพียรระงับ ด้วยความทุกข์
ขรवास นอนคนเดียว ให้เปลี่ยวใจ
ฝันได้แอบ แบน้อง ประคองสงวน
ฟังเขาเรียก เพียรกร้อง น้องและเธอ
เพราะฉะนั้น บรรพชิต จิตประเสริฐ
หวังสะอาด ปราศพัน สิ่งมลทิน

อยู่ไหน ๆ ใต้เป็นสุข สนุกสนาน
ทำกรงาน สิ่งใด ก็ไม่เพลิน
หมกสวาท หลีกนาง ไปห่างเหิน
มุ่งดำเนิน อริยสัจ หัดจิตใจ
สติสุข เปล่าเปลี่ยว อยู่เดียวได้
ถึงหลับไหล ไม่สนิท จิตละเมอ
ตื่นวิญจวน ถึงพรุ อยู่เสมอ
ใจก็เห่อ อยากเป็น เช่นไฉน
ท่านก็เลิศ จิตประจำ ในธรรมคิด
นิมยิน เป็นสุข นละลูกเอย.

คำอธิษฐาน

การกระทำ กรรมดี ทั้งนี้ไซ้

๑. แม้อัลบัชาติ เกิดใหม่ เป็นกายคน
๒. คนซึ้ง อนึ่ง แพศยาหญิง
๓. สันดานชาติ ทรชน ที่คนใด
๔. ชอบสิ่งใด ขอให้ได้ สิ่งนั้นด้วย
๕. อย่ารู้มี ไรกา ในสารพวงค์
๖. อนึ่งมิตร มารดา คณาญาติ
๗. การวิยา คำใด อย่าไฉน
๘. กุศระวาง ไซ้ตรวน ล้วนลำบาก
๙. ไครคิดร้าย ขอให้ร้าย หายไปเอง

ขอจงได้ประสบ พบมรรคผล
ชื่อว่าจน ขอให้จาก กำจัดไกล
ทั้งสองสิ่ง อย่าได้คิด พิสมัย
จงห่างไกล ร้อยโยชน์ อย่าร่วมทาง
บุญจงช่วย ปฏิบัติ อย่าชักขวาง
ทั้งรูปร่าง ขอให้ราว กับองค์อินทร์
ให้ผ่องผาด ผาสุก เป็นนิจคิด
ให้สุดสิ้น สูญหาย ละลายเอง
ให้ปราศจาก ทั้งอย่าให้ ไครข่มเหง
ขอกรั้นเกรง ทวีพยัคต์ ปราบกฎเทอญ.

คติพจน์

๑. ระวังถึงความตายสบายนัก มันหักรักรักหักหลงโน้สงสาร บรรเทาเมื่อกโมหันต์
อันธการ ทำให้หาญหายสะตุงไม่ยุ่งใจ
๒. อนิจจังสังขารนี้ท่านคือ ไม่เชื่อถือถ้อยคำที่ร้ายไซ้ จะพูดจาว่าท่านประการใด
ไม่ตามใจข้อช้ออนัตตา
๓. ไครจะทิ้งจะชั่วตัวของเขา อย่าหาเหาใส่หัวของตัวหนา มันจะยุ่งนุงนักหนัก
อูรา คามยถากรรมเขาเราสราญ
๔. ไครมีปากอยากพูดก็พูดไป เรื่องอะไรก็ซ้งอย่าฟังเขา เราอย่าต่อก่อก้าว
ให้ร้ายราน ความว่าคาญก็จะหายกลายเป็นกังวล
๕. โทษผู้อื่นเราเห็นเป็นกุเขา โทษของเราแลไม่เห็นเท่าเส้นขน ปากคนอื่น
เหม็นเบือเราเหลือทน ปากของตนถึงจะเหม็นไม่เป็นไร.

ลัทธิขุข่าติ

ชื่อตรง และขยัน ชันแข็ง	กำแหง กล้าหาญ ชาญชัยศรี
มีจิต เมตตา และปรานี	ประพฤติกิ สุภาพ ไม่หยาบกาย
รู้จัก รักเกียรติ รักหน้าที่	ข่มใจ ใต้คิ ไม่เสียหาย
สมเป็น เช่นเชื่อ ซาติชาย	ความสลาย ภัยพิบัติ ขจัตเอย.

ฉันทปฏิบัติระหว่างคู่สมรส

หน้าที่ฝ่ายบุรุษ

รักร่วมจิตต์กิตยภย่องครองจริงแท้

ไม่ผันแปรแซ่เขื่อนเบือนหน้ายหนี

ไม่คูหมิ่นถีนแกลนแค้นเทวี

จนและมีศึหรือไม่ ใจเมตตา

ไม่ปลอกปลิ้นลั่นลมคมเชิงคค

ไม่ไปปศหลอกลวงดวงยี่หวา

ในคฤหาศน์มอบอำนาจให้กานดา

กายวาจาไม่แสดงให้แกลงใจ

การแต่งกายสายสมรก่อนข้างชอบ

ตามระบอบมิไ้ขัดอ้อชฌาศรัย

คอยประคองมิให้ต้องซึ่งทุกข์ภัย

เอาใจใส่ตักเตือนอย่างเพื่อนเอย.

หน้าที่ฝ่ายสตรี

ของในบ้านจัดการไม่อากุล

ให้สมบุรณส์อาดงามตามสมัย

ความโอบอ้อมอารีมีแก่ใจ

ญาติผู้ใหญ่พี่และน้องของสามี

สวามีภักดีจงรักต่อภักศดา

ไม่หยาบซ้ำคือกระค่างทางเสียมศรี

รักษาทรัพย์ที่หาได้ ไว้จงดี

ทุกข์ภัยมีแก่กันปลอดคภัยตราย

ประโยชน์กิจการงานของบ้านเรือน
ไม่ต้องเตือนใจของตนเร่งชวนชวากย
ประพฤติได้มีสุขสนุกสบาย
ความสลายคลายพ้นจนมรณเอย

บุคกร

ลักษณะ ของบุคกร สุกที่รัก
อันความดี มีจ้านง จงวิจารณ์
บังกับตน ผักฝืน ทลความชอบ
สอนตนเอง เลิศนัก หลักเมธี
เพียรชนะ ตนเกิด ประเสริฐสุด

๑. อวชา—ตบุดร สุกรำคาญ

ทั้งเกียจคร้าน การงาน ไม่อุทิศ
ใจก็บาป หยาบซ้ำ แสนหารุด
อบายมุข ทุกอย่าง ท่างไม่ได้
กินจะกละ ลุกตน ชนเหมือนลิง

๒. สหชา—ตบุดร นั้น สถานกลาง

การอาชีพ รักษาตน จนวันมรณ

๓. อภิชา—ตบุดร สุกวิเศษ

สุจริต คិតกุศล เป็นกันทาง
การรักชาติ ศาสนา กว่ำชีวิต
ชอบหาดี ชันแข็ง รู้แก่งตัว
เชื่อหลักธรรม ความสงบ กตัญญู
วาจางง ตรงกับใจ ไม่คยพาส
คุณความดี ยิ่งสรรพ บรรพ์บุรุษ
รักษาความ เค็มไว้ ใค้อย่างเกลือ

ทำนวางหลัก ข้อความ ไว้สามสถาน
ตัดสิ้นแดน สู่ระดับ รับความดี
ตามระบอบ มารยาท สะอาดศรี
ประพฤติดี กายใจ ใค้สำราญ
จงเป็นบุคกร ที่ดี มีหลักฐาน
ประพฤติพาล หุงวิท ผิดสกุล
กิริยา เลือกทะเล้น เช่นสัตว์ดุ
แแรกคุณ บุญไม่ทำ วิยาจริง
เอาใจใส่ ทาที่ เหมือนผีสิง
สิ่งของทั้ง เตียรคาง กรวดที่นอน
ประพฤติอย่าง บิคา มารคาสอน
เหมือนบิคร มารคา มรรคากลาง
เรื่องทั้งเวทย์ วิชาติ มีทุกอย่าง
ไม่กระต้าง อ่างค้อ และถือตัว
ทั้งมีจิต นักรบ หาญครบทั่ว
ชอบสวนครัว กสิกิจ พาณิเย์การ
ทั้งเอ็นดู สุจริต คិតสงสาร
สร้างมรดก พกสถาน ใคว่านเครือ
ประเสริฐสุด วิธรรม เลิศล้ำเหลือ
สมเป็นเชื้อ ชาติไทย วิไลเอย.

จดหมายถึงลูก

ประจวบคีรีขันธ์

วันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๕๒

บิดามารดา ปรีกษาปรองดอง อยากให้ลูกมองมอง หากู้ครองเสียสักที
เป็นห่วงลูกสั้น ทั้งการกินการนอน เกรงจะอนาทร คนร่วมใจไม่มี
อายุรายได้ สมวัยแล้วหนา ลูกไม่ควรชักช้า ให้เสียเวลาเดือนปี
เคราะห์ดีบ้านกาล จะสำราญภายหน้า ลูกจึงได้มา อยู่นคราเพชรนี้
เป็นจังหวัดสตรี ใจศิขยัน ขอลูกผูกพัน เสาะสรรคักงได้ค้
หาหรือคุณพระคุณย์ หรือท่านขุนวิเชียร ท่านคงไม่ผิดเพี้ยน คงเมตตาปรานี
อันว่าเบญจ-คุณาภรณ์นั้น เป็นข้อสำคัญ ลูกก็ขบิบุรณค้
ลูกควรเสาะหา อย่างอาตมาเท่านั้น ไม่ต้องเลือกสรรค้ รูปสวยมั่งมี

เบญจคุณาภรณ์

๑. มารยาทบริสุทธิ์ บุรุษสตรี โลกชมว่าดี ท่วงที่เป็นสง่า
(ไม่แข็งกระด้าง ไม่อ่อนแอ)
๒. วิชาชีพค้ อันมีตามสมัย ทำการงานค้ มีสคิบัญญัติ
(มีคิลปวิชาเป็นเครื่องประคบั)

* คุณพระคุณย์รัตนพจนาท หลานผู้มรดะ ขณะนั้นรับราชการเป็นผู้พิพากษา หัวหน้าศาลจังหวัดเพชรบุรี

๓. กายใจไม่เห่อ วางเสมอสม่ำเสมอ มีศีลธรรม ไม่หลงถลำเหต้ายา

(เป็นความสวยงาม)

๔. ทรัพย์สินสมบัติ ไม่ขัดไม่รวย แต่ไม่มีการบ้าย ภัยหนีโรคา

(รู้ประมาณการใช้จ่าย ไม่มีหนี้สินรุงรัง)

๕. ร่างกายมั่นคง ดำรงขยัน อดทนมุ่งหมั่น ภัยความเพียรรอดสำห

(ไม่เกียจคร้าน มัวเมาอบายมุข)

หาพบเมื่อไร บอกให้มารตร ทั้งสองจะจร ขึ้นรถไฟโคสกลา

บิครมารคา เป็นผาสกดิ์ โภภย์ไม่มี เบียดเบียนบีทา.

สอนลูกไม่ให้นอนดึก

อาชญาบัตร ท่านจำกัถ ซึ่งเวลา ๒๔ นาฬิกา พอเหมาะสม
สไมสร อุทยาน การสังคม อย่าหมักหมม เพลิกเพดิน จนเกินไป
เพื่อรักษา อนามย์ สุขภาพ ให้เรียบร้อย งดงาม ตามสมัย
อโรคยา ปรมาสภา ท่านว่าไว้ เพราะโรคภัย ไม่มี ก็จริงเอย

ไม่มีโรคเป็นดาภอันประเสริฐ

ประสงค้ความสุขให้แก่ลูกหลานที่รัก

จดหมายถึงหลาน

๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๕

ถึง คุณิต ชูบุญญา ไทศล ไทคิน

หลานทั้งสอง จะต้องห่าง ไปต่างประเทศ กิจพิเศษ ในด้าน การศึกษา
ณ โรงเรียน เมืองกั-ลกัถศา หารวิชา เทิดไว้ เมื่อใหญ่โต

ขอคุณพระ รัตนตรัย เทพเจ้า ช่วยปกเกล้า หลานทั้งสอง ครอบสุโข
ปราศจาก โรคภัย มีชัยโย สมมโน มุ่งจำนง มั่นคงเอย.

กลอนชอยร่วมใจ

เขาโจษจัน ถิ่นว่า ที่หน้าบ้าน   ท่านผู้อำ—นวยการ ถนนเสียด
ฤดูฝน รดยนต์ วจิงจันเพ็ลย   ท้องรถเสียด ไปกับกิน คู่สันติ
จะเท็จจริง อย่างไร ไม่ทราบแน่   ไค้ยินแต่ ถ้อยคำ ร่ำเสียดสี
ครั้นจะเรียน ฤาก็ดู ไม่สู้ดี   เสียดพาที กับพิมพ์ไทย สุขใจเอย.

ข้าวเข้าหู ว่าท่านผู้ อำนวยการ   พุกตักเตือน เทศบาล เรื่องถนน
ถ้วน้านอง ทัวเพรีอ รถเหลื่อทน   สำเร็จผล คนทั้งสัน ต่างยินดี
ขอท่านผู้ อำนวยการ วจักวานทั่ว   ทั้งกรอบคร้ว จงเป็นสุข เกษมศรี
สรรพทุกข์โศก โรคภัย อย่าไค้มี   เจริญทวี ลาภยศ ปราบภูเทอญ.

อันถนน ชอยร่วมใจ ช่อมไค้แล้ว   ชาวพิมพ์ไทยใจผ่องแผ้ว เป็นนักหนา
โดยท่านผู้ อำนวยการ ท่านเมตตา   ไปรดเจรจา กับเทศบาล งานเดินดี
ขอให้ท่าน ปลอดภัย ไร้อุปสรรค   มีแต่รัก สรรเสริญ เจริญศรี
เจริญด้วย ลาภยศ ปราบภูทวี   เป็นเศรษฐี ชอยร่วมใจ สืบไปเทอญ.

* ขณะเขียนกลอนนี้ ชอยร่วมใจ บางกระบี่ มีสภาพทรุดโทรมเป็นหล่มลึกกรดกิดหล่ม ท่านผู้มรณะจึงเขียนสาร
นี้ไปถึงคุณอรุณ จันทรางสุ ผู้อำนวยการพระคลังข้างที่ซึ่งอยู่ในชอยร่วมใจ ขอให้ช่วยเจรจากับเทศบาลให้ซ่อม

เพลงนกเขาชื่อ นามโคตต์

โอ้เจ้านกเขาขัน ชันแล้ว เจ้าก็มีนุ่งรัง หูเราฟัง เสียงมันดัง

จู้ชุกกรู จู้ชุกกรู กู้กุกู

เราลวยป็น ยิงบั้ง ตกจากวัง แล้วมันก็ยักกู

จู้ชุกกรู จู้ชุกกรู กู้กุกู

มันบินโผ ลงไปในทะเล แล้วยังขันเอื้อ

จู้ชุกกรู จู้ชุกกรู กู้กุกู

เราไปคอย อยู่สามวัน มันโผลั่นมา บ๊ะ! เปรียงกินตา แล้วมันก็ยักกู

จู้ชุกกรู จู้ชุกกรู กู้กุกู

เราจับมัน ถอทชน สับใส่ลงไปในหม้อ มันยังชุกอ ชันมากู

จู้ชุกกรู จู้ชุกกรู กู้กุกู

พอต้มสุก ตักขึ้นมากิน กลืนลงไปดังในกระเพาะ ยังขันเสนาะ

จู้ชุกกรู จู้ชุกกรู กู้กุกู

พอรุ่งเช้า เราไปถ่ายออกมา มันยังขันจ้า

จู้ชุกกรู จู้ชุกกรู กู้กุกู

อันความดีชั่วที่ท้าวทำไว้ ถึงท้าวไปไหนชื่อเสียงก็ยักกู

รูป ชีร์ติ มจฺจานัน นามโคตต์ น ชีร์ติ

รูปสลายแล้ว นาม สกุล ยังปรากฏอยู่

บทบาทของขุนแผน

ครานั้น ขุนแผน แสนวิเศษ
คิดถึงพิม เพื่อนรัก หน้าอรัง
๒๓ นาฬิกา มาถึงที่
ผูกสีหมอก สังก่าชัย ไทยชัยพลัน
แล้วจักแจง ไปรยข่าวสาร เสกอำนาจมนต์
ค่อยยับยั้ง อย่างเท่า ก้าวจรลี
แลเห็นหลัง คิดว่าห้อง ของน้องพิม
สะเคาะกลอน เปิดเข้าไป คังใจนึก
เจ้าหลับเนตร สไบหลุด ผิวผุดผ่อง
จะนั่งอยู่ มิได้ ให้นึกรัก
ครานั้น นางแก้ว กิริยา
นางช้วนหยิก พลิกคั้น ไม่ยินดี
มารวบรวม ชักขวาง ไม่วางเลย
ช่างมาทำ ช่มเหง ไม่เกรงใจ
ตัวของพี่ นีหรือ ชื่อขุนแผน
จงนั่งอยู่ กรุหนึ่งเถิด นะแก้วตา

เรื่องเวทย์ เริงรมย์ อากมขลัง
ขับสีหมอก มากระทั้ง เมืองสุพรรณ
บ้านขุนช้าง เศรษฐี แสนกระสัน
จรจรลี ชันแคะหา ไม่ช้าที่
ครบกำหนด สะกดคน และภูติผี
มาถึงที่ ชานข้างใน สมใจนึก
ปลื้มกระหยิ่ม อยากเห็น ใจเต้นตึก
เปิดมุ้งก๊ก ผิดพิม ยิ้มน่ารัก
อล่องฉ่อง งามวิไล ใจก็ก๊กกัก
เข้าจูบพัทตร์ คลายมนต์ อลฤดี
พอลิมตา ก็สลัก สะบัดหนี
ทุบัติ ฮึกฮัก ผลักจะไป
เจ้าแม่เอ๋ย พี่มา แคข้างไหน
หรือว่าใคร นึกแนะ ให้เข้ามา
อย่าไกรธแก่น ฟันกเสย จงเงยหน้า
พี่จะแจ้ง กิจจา ให้เจ้าฟัง

พืมาหา วันทอง ผ่องอำไพ
แต่ห้องน้อง บุญชู คู่ชีวิต
จะถนอม กล่อมเกลี้ยง เลี้ยงเทวี
ถึงเมียมมี ทางราวี อย่าได้คิด
แล้วขุนแผน กอดไว้ มิได้วาง
จุมพิตน้อง กอดนอน อ่อนฤทัย

อยู่ห้องไหน บอกให้พี่ นิสมนหวัง
ขอย้ายยัง ค่ายสักคืน เด็ดขึ้นจิต
กว่าตัวพี่ จะทำลาย วาญชีวิต
เสียชีวิต ก็ไม่พวาก จากสายใจ
ขนิษฐนาง จะสลัก บัดไม่ไหว
ต่างสนใจ อัจฉรย์ บันดาลมี.

กฐินคณะศาล จังหวัดตรัง

บัตติมานมัย เพื่อบัตตทานโมทนามัย
คณะศาลมีศรัทธาปสาทะ

จะทอดกฐินทานเป็นการใหญ่
ที่วัดคอนธานีเมืองนี้ไซ้

เพื่อนร่วมใจมอบน้อมโดยพร้อมกัน

ท่านผู้ใดใจศรัทธาในการนี้

ขอยินดีรับเกียรติไม่เคียดจันท์

ขอเชิญร่วมบุญพิธีนี้ด้วยกัน

กำหนดวันที่ ๑๖ เดือนตุลา

ใน พ.ศ. สองสี่เก้าสี่บสอง

เวลาท้องพอตติสี่ห้า

ขอเชิญท่านผู้มีจิตศรัทธา

ไปไมทานามงคลกุศลเทอญ

ขอคุณเจริญรัตน์ล้ำ

พิทักษ์ท่านผู้ศรัทธา

ประสพสุขวัฒนา

สรรพทุกข์ภัยหลาถลวัน

โลกา

ทั่วถ้วน

ขึ้นเนินนานนอ

หลกัถึ หนีสลาย

๒๓๖๘
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

มีลมทะเลพัดอยู่

พวยพุ่งแสงพระสุริยา

บ้างลีลาศตามหาดไป

ดูอ่าวเวียงเหมือนอ้อมแขน

มิได้ชวนขวัญกันยา

ที่มาเป็นคู่ก็ชูขึ้น

เคียงคู่ครองจรจรดี

โน้นเขามองได้มีรูปตระหง่าน

ข้างขวาล้อมหมวกนั้นอีกเขา

กลางน้ำสี่เกาะนั้นก็น่าชม

แล้วเกาะไหนหล้าเป็นนามกร

อันนามเกาะแรดถัดนอกรออกไป

ไฟแก็กสว่างกระจ่างอยู่

รัชกาลที่หกกรุณาโปรด

ชมวิวทั้งหลายแสนสบายไม่เบื่อ

นามเกาะหลักเป็นสำนักของหมู่บ้าน

ครั้งคราวพระเพทราชาปราบนคร

ครันต่อมารัฐรักษาบาลจัด

ครั้งสมเด็จพระปิยมหาราช

พ.ศ. สองสี่สี่ประจบเกษนพนา

เมื่อยามคิมหันตฤกษ์

เย็นโชยชื่นชูหฤทัย

ท่ามกลางกลางจากที่ใกล้ไกล

บ้างนั่งปราศรัยทอกลักตนา

พิศแล้วสุขแสนกะนิงหา

น้องไกลคลามาด้วยกัน

ดูเวียงวันเกษมสันต์

ชี้ชวนจอมขวัญชมภูมิฉ้าเนา

เพราะความเกือกคาลจึงต้องเศร้า

รักไม่บรรเทาจึงต้องมรณ

ที่หนึ่งเกาะร่มนะมิ่งสมร

เกาะหลักดาวรุ่งสูงพอดี

มีกระโจมไฟนะโฉมตรู

นายท้ายได้คุดยามเค้นเรือ

วชิระรุ่งโรจน์เป็นประโยชน์ต้นเหลือ

เกาะหลักในเมื่อคิมหันตฤกษ์

ตั้งแต่ครั้งคลองวาฬเป็นจังหวัด

นามกรกงคลองวาฬนี้มีอยู่ชัด

ตั้งเกาะหลักเป็นจังหวัดเจริญมา

ทรงประกาศปราณบุรีมีสง่า

เป็นมหาฤกษ์พิพัฒน์สวัสดิ์

พระพิบูลสงครามเป็นเจ้าเมือง
สร้างที่ทำราชการฐานบุรี
ครั้นต่อมาพระมหาธีรราช
ให้เปลี่ยนนามเกาะหลักนครา
ข้างโน้นว่าประจันต์คีรีเขต
มีเจ้าเมืองปกครองป้องกัน
มีกองทัพอากาศผงาดสง่า
ทั้งจังหวัดจัดตั้งริมฝั่งชล

นามกระเดื่องชูสง่าเป็นราศี
เป็นสุขขี้นงค้ำรงมา
ค้ำรงอาสน์จักรรัฐมนัสสา
ตรงกับทิศบูรพานามคล้องกัน
นคเรศนี้ว่าประจวบคีรีขันธ์
รวมสืบเอ็ดทั้งหลวงชาญฤทธิรณ^{*}
เป็นเคชาส่องแสงทุกแห่งหน
วิวงามล้วนเกาะภูเขาลำเนาเอย.

จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

รูปอ่าวเป็นอ้อมแขน
มีภูเขาอยู่สองค้ำ
กองบินน้อยทั้งประจำ

ตำนานทิศเหนือนั้นเขาม่องไล่

ว่าเจ้าม่องไล่เป็นเทพา
ยามไปเรือถูกคลื่นลม
หรือเจ็บไข้เกรงวายปราณ

มีเกาะร่วมเกาะไทรห้า

มีเกาะแรดกระโจมไฟ
ทั้งเขาและเกาะนั้นไซรั
ยั้งเนื้อละมุนไปจนเจือ
ชมเพลินเชิญไปชม

เป็นเมืองสำคัญชายแดน

ละม้ายแม่นคังคนทำ
คูสูงตระหง่านวิไลล้ำ
ชื่อลือหมวกบรรพทา

ราชภูริเลื่อมใสเป็นนักหนา
เมื่อเกิดทุกข์ยากกับนาน
กลัวเรือจะจมต้นสังขาร
กับนบานให้ปลอดภัย

เกาะหลักกสงน้ำทะเลใส

ประโยชน์ใหญ่การเค็นเรือ
ไปเที่ยวได้ชมไม้เบือ
หัวใจไม่เบืออยากกลับเลย
สำราญรมย์จริงหนาทำนเอย.

* เรื่องนี้เขียนเมื่อหลวงชาญฤทธิรณเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ นับเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดท่านที่สืบเอ็ดในขณะนั้น

เชียงใหม่

สักวาพรรณนาเรื่องเมืองเชียงใหม่

ทั้งถนนแม่น้ำลำธารมี

อีกว่าความงามงามสง่า

มีศีลธรรมมารยาทสะอาดครัน

สักวาทัศนากลดสด

ทั้งของคิยของสุขมีทุกอัน

ไม่พุดจาจอยแจแซ่ส่งเสียง

ตอบสุภาพไม่จริตกระบิกระบวน

สักวาหน้าหนาวชาวเชียงใหม่

เที่ยวฟังเทศน์ปาฐกเทศทุกวัน

ยามราตรีมีรั้ววงพยนต์ภาพ

เขามีเพื่อนนั่งคู่ชูชื่นใจ

คอยสุเทพฉนั้นก็ไปพบไก่อแจ้

ผู้ใดไปใกล้พระธาตุพระชินวร

เมื่อตอกแล้วเขาไม่ซ้ำทำอะไร

โดยอำนาจทูลกระหม่อมจอมมโหฬาร

น่าพอใจเป็นที่สองของกรุงศรี

สะดวกดีค้าขายสบายครัน

ชาวประชาเอี่ยมสะอาดต่างขยัน

มีใหม่ทั้งหมดมุ่งการบุญเออย

มีพร้อมหมดสารพัดช่างจักสรร

ราคานั้นสมสมัยไม่เกินไปควร

การตั้งเตียงหาไม่ได้แต่สรรพล

เรียบร้อยล้วนฟังการมน้ำนมเออย

ดูเขาไม่หนาวสะทกเหมือนนอกฉนั้น

แต่ตัวฉนั้นหนาวชื้นต้องผืนไป

ฉนั้นหนาววาบหวั่นกมลทนไม่ไหว

แต่ฉนั้นไซ้ร้อยอายุมากหายากเออย

ช่างดีแท้เหมือนเทพสังสรรค์

ไม่ตอกก่อนรองเท้าเขาจิกตี

อุ้มก็ได้คุ้มจริงไม่วังหนี

นำยินดีปรีคาบูชาเออย

ตอกเอ๋ยตอกกุหลาบ

เพราะเชียงใหม่และดินถิ่นกีพอ

อีกรักเล่ห์ท้าวเรื่องเหลือองอร่าม

ทุกคนมีวัฒนธรรมประจำใจ

ทันเอ๋ยทันลำไย

ฤดูผลทันเดือนกรกฎา

ผลก็ใหญ่เนื้อในหนาโอชารส

รับประทานชื่นอร่ามกอร่าม

ขอชมชาวเชียงใหม่ด้วยใจซื่อ

ประพฤติกมีธรรม์และจรรยา

ล้วนขยันหมั่นไม่วางทางอาชีพ

มุ่งหาทรัพย์เกียรติยศและไมตรี

เที่ยวก็มีประโยชน์ล้ำ

ชมวัดกุศลปีบบรรยาย

ดูอาชีพทางชวนชวาย

ชมรูปละออสง่าง

ช่างนำปราบปลื้มใจกระไรหนอ

ตระช้อชุก้าน ชื่นบานใจ

คองงามแลตระการบ้านเล็กใหญ่

เก็บตอกไม้สักการะแก่พระเอย

ปลุกทั่วไปแทบทุกบ้านจ้านักหนา

เป็นสินค้าส่งตะ ถึงพระนคร

ข้อมปรากฏเลื่องชื่อฤากระฉ่อน

อยากพักผ่อนปลุกลำไยเชียงใหม่เอย

นำนับถือน่ารักเป็นนักหนา

ส่วนโจรพาลภัยไม่คอยมี

ต่างเร่งรีบยากหรือหนักไม่ยักหนี

สมกวีโบราณเวลา ชูชาติเอย

เหลือหลาย

ก่อสร้าง

หาทรัพย์ พ่อเฮย

อีกทั้ง อาหาร

นิทานโบราณคดีอินเดีย

เมื่อพระพรหมได้สร้างภูเขามาแล้ว สัตว์จัตุบาท ทวิบาท วนา พร้อมด้วยบุรุษ
คนหนึ่งขึ้นแล้ว ทรงดำริว่า โลกยังไม่มีควมร่าเริงสมบูรณ์ เพราะยังขาดสตรีเพศ พระองค์
จึงทรงหยิบเอา

๑. ความกลมแห่งดวงจันทร์	๒. ความคดเคี้ยวแห่งเถาไม้เลื้อย
๓. ความเกาะเกี่ยวแห่งเถาวัลย์	๔. ความหวานไหวแห่งยอศหญา
๕. ความอ่อนแอแห่งใบอ่อน	๖. ความมียวนแห่งบุบผา
๗. ความเบาแห่งใบพุดกษา	๘. ความคมแห่งตามฤคา
๙. ความแจ่มใสแห่งดวงอาทิตย์	๑๐. น้ำตาแห่งหมอก
๑๑. ความไม่แน่นอนแห่งพระพาย	๑๒. ความใจเสาะแห่งกระต่าย
๑๓. ความโอ้อิ่งแห่งมยุรา	๑๔. ความนุ่มแห่งขนอ่อนของบักชี
๑๕. ความแข็งแห่งเพชร	๑๖. ความหวานแห่งน้ำผึ้ง
๑๗. ความดุร้ายแห่งพยัคฆ์	๑๘. ความอบอุ่นแห่งอัคคี
๑๙. ความเย็นแห่งหิมะ	๒๐. ความพุกมากแห่งนกกระจอก
๒๑. ความครวญครางแห่งนกเขา	๒๒. แล่งพิษร้ายแห่งงู

ทรงนำเกล้าระคนปนกันและสร้างขึ้นเป็นสตรี ประทานสตรีนั้นให้แก่บุรุษเพื่อ
ได้อยู่เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน บุรุษมีความยินดีน้อมมือโรราบกราบแล้วกราบเล้ารับ
เอานางนั้นไป และกล่าวคำขอบพระคุณอย่างมากมาย

ครั้นต่อมาประมาณ ๑ เดือน บรูซนำสตรีนั้นมาเฝ้าพระพรหม บรูซกล่าวขึ้นว่า
ไปรคก่อนเจ้าข้า เจ้าข้าไปรคก่อน ข้าพระพุทธเจ้าทนอยู่ร่วมกับนางไม่ไหว ขอมอบนาง
คืนพระพรหมรับนางไว้

ครั้นต่อมาประมาณ ๑๐ วัน บรูซมาเฝ้าพระพรหมแล้วทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้า
ไม่ได้อยู่ร่วมกับนางคู่อ้างว่างเปล่าเปลี่ยว ขอรับนางคืน พระพรหมก็ประทานนางให้

ครั้นต่อมาประมาณ ๑๕ วัน บรูซนำนางนั้นมาขอคืนพระพรหม โดยทูลว่า
ข้าพระพุทธเจ้าสุดแสนที่จะทนทาน เพราะนางเกาะกุมคูร้าย พุคมาก และอื่น ๆ พระพรหม
ชู้ทว่าควา เป็นอย่างไรก็ช่างเจ้า ข้าไม่รับ เจ้าจงพากลับคืนไป บรูซก็รับเอานางมา

ความรักโศกโกรธแล้วหลงและอื่น ๆ จึงบริบูรณ์อยู่ในมนุษย์โลกนี้แหละ

ในตำราไม่ได้กล่าวว่าจะสร้างบรูซด้วยสิ่งใด น่าสันนิษฐานว่าคงจะได้สร้างขึ้น

ประกอบด้วยสิ่งเหล่านี้บ้าง คือ

๑. ความมันแห่งช้ำยามเมากลุ่ม
๒. ความสุขุมแห่งโค
๓. ความโง่แห่งไก่
๔. ความว่องไวแห่งราชสีห์
๕. ความมั่งคั่งของเต่า
๖. ความคลุกเคล้าแห่งนกพิราบ
๗. ความอ้อมอาบของแมลงผึ้ง
๘. ความหลงหึ่งของพาลี
๙. ความเมตตาอาวีแห่งวานร
๑๐. ความวิงวอนแห่งนกเขา
๑๑. ความซบเซาแห่งนกทึดทือ.

ปาฐกถาฟังเล่นคนเดียวในยามว่าง

ท่านญาตมตรผู้มีเกียรติ

ข้าพเจ้ายินดีที่มีโอกาสมาพูดคุยกับท่านเรื่องความสามัคคีคำว่า สามัคคี หมายความว่าเราต้องปรองดองร่วมชีวิตจิตใจกันโดยพร้อมเพรียงประกอบความดี แต่สิ่งที่จะดำเนินไปให้เรียบร้อยในทางเอกฉันท์ย่อมเป็นการยากมาก ฉะนั้น เราจะต้องใฝ่ฝ้นอบรมหุทธิในศีลธรรมที่ดี เช่น พิจารณาตามวิธีปฏิบัติทั้ง ๘ มีการดำรงชอบการงานชอบ กล่าววาจาชอบ หรือตามหลักสัจปุรุช เช่น รู้เหตุ รู้ผล รู้ประมาณตนประมาณกาล และปทานอุปกิเลส ๑๖ มีอภิชาตวิสมโลภ อติมานะ อิศา ไม่โลภในทางชีวิต ไม่คู้หมิ่น มานะคือกัน ไม่ริษยากัน เหล่านี้เป็นต้น จึงจะดำเนินไปสู่ความสามัคคีด้วยดีได้

นักปราชญ์ท่านมักยกอุทาหรณ์เรื่องกษัตริย์ลิจฉวีแสดงให้เราฟัง เพราะมีเหตุผลทั้งทางดีทางชั่ว คือชั้นต้นมีความปรองดอง นักประชุมก็พร้อมเพรียงกัน ราชศัตรูไม่กล้ายำยี ครั้นกษัตริย์กรุงพาราณสีส่งวัสกาละพราหมณ์มายุยง หูเบาหลงเชื่อแตกร้างกัน ลืมหลักสำคัญแห่งภราชิตที่ว่า หูแน่นใจหนักหลักสดี อย่าได้วิ้ววามพุ่มพล่ามพลุนกล้า นักมักบ่นจนสิ้นทุน ขลาดนักมักวุ่นวิตกไป นักประชุมครั้งโลกก็เหลว กรุงพาราณสียกมาตีเอาเมืองไค้ง่ายตาย วงศ์ลิจฉวีต้องพลัดพลาขระเทระหน ครั้นรู้สึกทนจึงหันหน้าเข้าปรองดองรวบรวมญาติพี่น้องสะสมกำลังตีเอาเมืองคืนได้ นอกจากนี้ ท่านยังยกตำนานเรื่องนกกระสาบตีตชายพราน และอุทาหรณ์เรื่องแมลงผึ้ง ปลวก มดแดง ล้วนแต่ให้เว้นความแก่งแย่งแตกร้าง ให้ย่างก้าวเดินหน้า ประกอบด้วยความร่วมแรงร่วมใจในทางวัฒนาถาวรของประเทศชาติ จึงเป็นเรื่องกวีรคิตควรจำ รักษาความพร้อมเพรียงให้มั่นไว้

เราเกิดมาหลาย ๆ วัน ย่อมได้เห็นและทราบความดีความชั่ว ท่านลองนึกดูเด็กสามที่เคยเห็นเคยได้ยินมา กรอบครัวใดที่สามัคคี เขามีความสมบูรณ์พูนสุข ห่างความ

ทุกข์ รูปก็สวย รวยทรัพย์ ยิ้มย่องผ่องใส กรอบกรวีโตแตกกรวีวิจาทกันบ่อย ๆ หน้าตา
กิริยาเหงาม่าจ้อยไม่ผ่องใส ทรัพย์ที่หามาได้ก็ตกออกตกใจโตคเหนืหลบลี้ไปพ้น มีแต่ความยาก
จนขัดสนเข้ามาครอบงำ บางรายก็อ้ววินิบาตกรรมอันเป็นทางที่ผิด

พวกเราข่มทราบเรื่องรามเกียรติ์ และเรื่องขุนช้างขุนแผน สองนิทานเกิดใน
เรื่องรามเกียรติ์นั้น เป็นเรื่องราวที่ถือความสัตย์ นางไภยเกษีขอพรให้พระพรตพระสตร
ครองเมือง ๑๕ ปี พระรามก็ยอมทนยากไปเกินป่า พระลักษมณ์อนุชากับนางสีดาก็สวามีภักดิ์
ไปถวาย ทศกัณฐ์ลอบลักสีดา ๆ ซื่อตรงต่อสามีอย่างมั่นคงไม่ปลงใจ พระรามผู้ฤทธิไกร
ปราบอสูรมารแล้วกลับเมือง พระพรตพระสตรก็ยอมถวายเมืองคืนให้โดยดี ท่านก็สามัคคี
อยู่เย็นเป็นสุขตลอดมา

ส่วนเรื่องขุนช้างขุนแผนนั้นซิ แกร้วในวงศ์ญาติมิตร ต้องรับความวิปริต
เคียดแค้นต่าง ๆ พิโรธเอ๋ย ขุนช้างกับขุนแผนเป็นเพื่อนเมหากเลิกล้ำด้วยกัน ขุนแผนไปทัพ
ขุนช้างอุบายเอากระดูกสุนัขใส่หม้อใหม่มาหลอกว่าขุนแผนตาย เอาน้ำร้อนรดต้นโพธิ์เสียง
ทนายเสียและว่านางพิมเมียขุนแผนจะต้องเป็นหม้ายหลวง ฝ่ายยายสีประจันซึ่งแก่จนหยั่งตา
กลวง ก็ตื่นตระหนกตกใจ ยอมให้ขุนช้างรื้อหอเก่า แล้วปลูกหอใหม่ จะยกนางพิมให้
นางพิมพิ์เข้าใจ บัวยใช้ต้องเปลี่ยนชื่อเป็นวันทอง ไม่ช้านัก ขุนแผนพาลาวทองมาจอดเรือ
หน้าท่า วันทองลงไปหาต่างโมโหหึง ขุนแผนห้ามไม่หยุดจึงออกเรือไปกาญจนบุรีเสีย
วันทองก็ต้องถูกข่มขืนให้เป็นเมียขุนช้าง อนิจจา! อคใจไว้บ้างสักหน่อยแล้วจึงค่อยหึงกันก็
ไม่ได้

ต่อมาขุนแผนผู้มีมนต์เสน่ห์ดี จะหาเบญจกัณยาน้อย่างไรก็ได้ แต่กลับถือความ
แค้นเป็นใหญ่ ลอบลักพาเอาวันทองไปเที่ยวป่าจนเกิดพลาญงาม ซึ่งมีนามบรรดาศักดิ์
พระไวยวรรณาท ขุนช้างและขุนนางเสนามาศยกพวกไปติดตาม แม้จะล้นหลามขุนแผนก็
ฆ่าเสียหลายคน ขุนแผนจึงต้องร่อนเร่ระเหเรนแล้วเข้ามาบ้โทษอยู่ในคุก วันทองไปส่ง
ข้าว ขุนช้างให้พรรคพวกลุดเอาวันทองไปอีก ต่อมาพระไวยอยากให้แม่มาอยู่ร่วมกับพ่อ
ไปบังคับขู่เข็ญเอาวันทองมาอีก (ทำนอกเรื่อง เพราะเขาจะร่วมหรือไม่ร่วม ไม่ใช่การของ
เด็ก) ข้างขุนช้างจะยื่นฎีกาจะรอโอกาสให้เหมาะแก่กาลเทศะสักหน่อยก็ไม่ได้ ตันลงไปลอย

คอยู่ใน้ำคักหน้าขบวนเรือเสด็จ ชีวิตแทบเสร็จโดยถูกฟ้าคักด้วยพายหลายที เพราะผีพาย
นึกว่าผีหรือเสือน้ำ ถึงคราวชำระ วันทองผู้เคราะห์ร้ายต้องถูกประหาร คุณเกิดท่าน มั่นยุง
กันเรื่อย ๆ มา

ตอนปลายก็ยุ่งอีก สร้อยฟ้าศรีมาลาภริยาพระไวย ตอนทำขนมเบื้องเกิดเรื่องผิด
ใจกัน คืนหนึ่งพระไวยไปอยู่ในห้องศรีมาลา สร้อยฟ้าแอบฟังข้างในกำลังเสียงเคียงฉิ่ง
ข้างนอกก็หน่วงนึ่งง่วงงัน เผลอถลันล้มถลากระเทือนคังเสียงทังคัง พิโรเอ๋ย พระไวยต้อง
รีบทะเล่งลุกออกมา ขว้างถ้วยคบายฟ้าพันถูกหน้าโศกตกกลับเข้าห้องไป ตอนนั้นทำไมเคียงฉิ่ง
ฉิ่ง สร้อยฟ้าทำไมเผลอตัวจนล้ม ข้าพเจ้าก็ไม่เห็นว่าเพราะเหตุผลกลใด พอรุ่งขึ้นพระไวย
เข้าวัง สร้อยฟ้าหาเรื่องวิวาทอีก นางเมี้ยนางไหมสาวใช้ข้างละคนก็ออกวิวาทถึงกอดปล้ำ
ตีกันจนผ้าผ่อนหลุดลุ่ย พลายชุมพลผู้น้องผู้วิกก็คบมีอรั้วร้อง ซี ๆ อีควายลาวนั้นมันขาว
ล่อนจ้อน อีความมอญมันค้ำคิมคหมี ทำทางดูขวางรี ท่วงทีจะเป็นควายทุย (ตอนนั้น ถ้าพลาย
ชุมพลไม่กล่าวขึ้น ข้าพเจ้าก็คิดไม่ถึงว่า สองสาวใช้นั้นชีกวายเป็นวิวาทกัน ฟังคูลแล้วมัน
ช่างยุ่งกันเสียจริง ๆ)

เราทั้งหลายควรหันหน้าเข้าหากันด้วยความรักใคร่อย่างภรรยาภาพ คิดเป็นพี่
เป็นน้องกันเด็ก ปฏิบัติให้เป็นไปในทางสามัคคี อันเป็นทางค้อยู่ในหลักที่ว่า สัตย์สุจริต
ช่วยคิด ช่วยทำ สม่่าเสมอ สมาน สดหย่อนอ่อนตาม ห้ามปราม เจ้อจาน จะได้หลัก
ผ่านลวงพ้นจากความเศร้า เเราร้อน บรรลุถึงความวัฒนาถาวรแห่งชาติ ศาสนา พระมหา-
กษัตริย์รัฐธรรมนูญ ตลอดจนกาลนาน.

“อายุมากไม่อยากแก่”

ประเด็นมีอยู่ว่า วันทอง โมรา และกาก็ ใครจะชั่วยิ่งกว่าใคร ?

ก่อนอื่น ก็จำเป็นจะต้องสรุปเรื่องราวของแต่ละคนเสียก่อนเพื่อช่วยให้การวินิจฉัยง่ายขึ้น

วันทอง เป็นภรรยาขุนแผน ต่อมาตกเป็นของขุนช้างในระหว่างที่ขุนแผนไปทัพโดยมีเหตุที่ทำให้หล่อนเชื่อว่าขุนแผนตายในสงคราม เมื่อขุนแผนกลับมาทราบเรื่องเข้า ก็เกิดเป็นคดีพิพาทกันขึ้นกับขุนช้างต่อหน้าพระที่นั่ง โดยมีสมเด็จพระพันวาษาเป็นผู้ชี้ขาด ได้ตามว่า บัดนี้ ทั้งผัวเก่าและผัวใหม่ต่างก็มีความประสงค์ในตัวของทั้งสองคน จะสมัครใจไปอยู่กับผู้ใด วันทองไม่สามารถตัดสินใจได้ จึงหลุดออกไปเป็นกลาง ๆ ว่าสุดแล้วแต่จะไปรตทรงกริ้ว มีรับสั่งให้นำนางไปประหารชีวิตเสีย เพราะเห็นว่านางเป็นหญิงสองใจ

โมรา เป็นนางงามอยู่ในผอบซึ่งพระอาจารย์ ได้มอบให้จันทโครบในคราวที่ไปขอลาเพื่อเดินทางกลับไปยังบ้านเมือง โดยสั่งให้เปิดดูเมื่อไปถึงแล้ว แต่ในระหว่างที่เดินทางมากลางบ่า จันทโครบไปเปิดเสียก่อน ก็ปรากฏว่าสิ่งที่อยู่ในผอบนั้นคือนางโมรา ก็เลยได้เสียกันในกลางบ่านั่นเอง ขณะที่เดินทางมาด้วยกันในบ่า ได้พบกับพวกโจรห้าร้อยเข้า เกิดต่อสู้กันขึ้นระหว่างจันทโครบกับนายโจรบ่า ในการต่อสู้กันนั้น ปรากฏว่าจันทโครบเป็นฝ่ายเสียเปรียบหกล้มลงไปและถูกนายโจรขึ้นคล้องทับไว้ ก็เรียกโมราแม่เมียรักส่งพระขรรค์มาให้ โมราก็ส่งให้ตามคำสั่ง แต่เส้นทางปลายที่มีคมให้จันทโครบ ส่งทางค้ำมให้นายโจร โจรแย่งพระขรรค์ ได้ก็แทงจันทโครบตาย แล้วก็ได้นางโมราเป็นเมีย ภายหลังนายโจรได้คิดว่า โมรากล้าเป็นใจให้ตนฆ่าผัวของนาง ก็เพราะนางรักตนเห็นตนดีกว่า ค่อยไปภายหน้าถ้านางเกิดไปเห็นคนอื่นดีกว่าตนขึ้นมาอีก ตนเองก็คงจะตกที่นั่งเดียวกันกับจันทโครบ จึงหลบหนีไป เพราะเห็นว่านางเป็นหญิงที่ "ฆ่าผัวเพราะรักชู้"

ส่วนกากก็ แม่นางเนื้อหอมนั้น เป็นมเหสีของท้าวพรหมทัต ท้าวพรหมทัตชอบ
ทรงสกา พญาครุฑแปลงร่างเป็นมานพหนุ่มน้อยมานั่งเล่นสกาด้วย นางเห็นเป็นชายหนุ่ม
รูปงามก็เกิดความปฏิพัทธ์ แอบคุยและคอยเล่นหุ่เล่นตากับพญาครุฑ พญาครุฑรู้เชิงก็สำแดง
ฤทธิ์พานางไปเสพสุขบนวิมานฉิมพลี คนธรรพ์พี่เลี้ยงของท้าวพรหมทัตแปลงร่างเป็นไร
แทรกชนพญาครุฑติดตามไปบนวิมานฉิมพลี แล้วบนวิมานฉิมพลีนั้นเองนางก็ได้เสี่ยวกับ
คนธรรพ์อีก แล้วคนธรรพ์ก็กลับมาแกล้งตักพิณขับเนื้อร้องใจกำของพญาครุฑซึ่งกำลัง
นั่งเล่นสกาอยู่กับท้าวพรหมทัต พญาครุฑได้ฟังก็รู้ว่าตนเสียรู้ จึงกลับไปพาเอานางมาส่งคืน
แล้วนางกากก็ถูกลงโทษให้จับตัวลอยแพไป เพื่อให้แผ่นดินพ้นจากความเป็นเสนียดจาก
ความหลงใจของนาง

ตามเนื้อเรื่องโดยย่อที่กล่าวมาข้างต้น ก็พอจะสรุปลงได้ว่า "ความชั่ว" ของ
ทุก ๆ นางนั้นเป็นอย่างเดียวกัน คือไม่เป็น "รักเดียว ใจเดียว" หรือ "ผัวเดียวเมียเดียว"
อันเป็นคตินิยมของพวกเรานั้นเอง

ต่อจากนั้นก็จะได้เข้าสู่ปัญหาที่ว่า วันทอง โมรา และกากนั้น ใครจะมีความชั่ว
มากกว่าใครต่อไป

วันทองนั้น ท่านผู้ที่เคยอ่านขุนช้างขุนแผนมาแล้วย่อมทราบได้ดีทุกคนว่า การ
ที่นางต้องมือนต้องตกไปเป็นภรรยาของขุนช้างนั้น ก็เพราะนางถูกกลลวงของขุนช้าง และ
เพราะความมกัญญ์ที่นางมีต่อนางทองประศรีมารดาผู้บังเกิดเกล้า คั้นไฟที่วันทองกับ
ขุนแผนไปปลุกเสียงทายไว้ว่า ถ้าคนใดคนหนึ่งถึงแก่กรรมไปก็ขอให้คั้นไฟของคนนั้นมีอัน
เหยี่ยวแห้งตายไป ขุนช้างก็แกล้งเอาน้ำร้อนไปรดคั้นของขุนแผนเสียจนเฉาตาย แล้วเอากระดูก
ใครก็ไม่รู้ใส่หม้อใหม่มาให้ดู อ้างว่าเป็นกระดูกของขุนแผน ซึ่งทางกองทัพส่งมาให้ทาง
บ้านประกอบทั้งนางทองประศรีผู้มารดาค้ำทั้งขูทั้งปลอบและอ่อนวอนให้นางยอมแต่งงานกับ
ขุนช้างโดยยกเอาบุญคุณที่ตนได้เลี้ยงดูมาตั้งแต่หน้าอัยกุมใหญ่ ในที่สุดวันทองก็หนีไม่พ้นมือ
ขุนช้าง ส่วนในข้อที่ว่า เมื่อสมเด็จพระพันวษาทรงถามความสมัครใจว่าจะไปอยู่กับขุนแผน

หรือขุนช้าง เหตุไฉนนางจึงล่งเลใจไม่กล้าให้คำตอบแน่แน่นอนลงไปจนถูกกริ้วจนถึงกับสั่งให้นำตัวไปประหารชีวิตนั้น ข้อนี้ก็น่าจะเป็นใจวันทองให้มาก เมื่อขุนแผนกลับมาจากไปทัพ ก็นำความแสดงใจมาให้วันทองอีก ท้ายการไปไล่ลาวทองเป็นภรรยาและพามาด้วย ซึ่งทำให้วันทองซึ่งควรจะโศกกลับไปสู่ขุนแผนเปลี่ยนความตั้งใจโดยอยู่กับขุนช้างต่อไป เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างขุนแผนกับขุนช้าง ถึงแม้ว่าขุนแผนจะเป็นผู้เก่งก็ตาม แต่ปรากฏว่าขุนแผนมิได้มีความรักซื่อสัตย์ซื่อตรงต่อนางเลย นอกจากลาวทองแล้ว ต่อมาขุนแผนก็ยังไปได้หญิงอื่นเป็นภรรยาอีก ซึ่งน่าจะก่อความหึงหวงและเจ็บช้ำน้ำใจให้แก่วันทองยิ่งขึ้น แต่ในฐานะที่ชั่วคืออย่างไรก็ยังเป็นผู้เก่ง จึงทำให้นางตัดไม่ขาด ส่วนขุนช้างนั้น จริ่งอยู่ได้นางมาโดยเล่ห์อุบาย แต่เมื่อมานึกดูว่าขุนช้างนั้นรักนางมาตั้งแต่ยังเป็นรุ่นหนุ่มสาวด้วยกัน และยังแสดงให้เห็นว่าถึงจะล่วงมาช้านานเพียงไร ก็คงรักนางอยู่เสมอ ก็น่าจะเป็นใจขุนช้างอยู่บ้าง อันความรักนั้นเมื่อไม่ได้ด้วยเล่ห์ก็ต้องเอาด้วยกล ไม่ได้ด้วยมนต์ก็ต้องสู้ด้วยคาถา มนต์และคาถาขุนช้างสู้ขุนแผนไม่ได้ ก็ต้องใช้กลอุบาย และเมื่อนางได้อยู่กับขุนช้าง ขุนช้างก็แสดงให้เห็นว่า รักนางอย่างทุนหัวทูลเกล้า เอาอกเอาใจสารพัดใครก็ตามถ้าถูกเข้าอย่างนี้บ้าง ถึงไม่รักก็คงสงสารและเห็นใจขุนช้าง ก็ไม่คิดว่าจะลืมขุนแผนเสียเลยก็ได้ ถ้าใครประสบปัญหาอย่างวันทอง เชื่อได้ว่าคงจะต้องคิดตัดสินใจอยู่นานเหมือนกัน จึงควรเห็นใจนางอย่างยิ่งว่า นางเป็นหญิงสองผัวก็เพราะเหตุการณ์โดยรอบควมมันบังคับให้เป็นไปเช่นนั้นมิใช่ชั่วโดยความสมัครใจ

สำหรับรายนางโมรานั้น ถ้าเราจะหันความมกิดออกมาจากเรื่องราวที่ปรากฏตามตัวหนังสือเสียก่อน แล้วลองมองและพิจารณาถึงเหตุตามสภาพความเป็นจริงดูบ้างว่า เมื่อจันทโครบเบ็คผอบออกก็พบนาง ได้เสียกันโดยมิได้มีความรักใคร่กันมาก่อน เมื่อค่านึงดูตามธรรมดา เมื่อชายกับหญิงพบกันกลางป่าเปลี่ยวและชายมีความปรารถนาในตัวหญิงนั้น ถึงแม้หญิงจะไม่รักก็ต้องรัก เพราะคิดเสียว่าถึงอย่างไรก็คงหนีมือชายไปไม่พ้น ขอเอาตัวรอดปลอดภัยไว้ก่อนดีกว่า โมราก็อาจตกอยู่ในสภาพเช่นวันนี้ก็ได้ จึงขอยกขึ้นเป็นข้อสันนิษ-

ฐานไว้ชั้นหนึ่งก่อน ต่อเมื่อมาพบเข้ากับโจรป่า นางเกิดมีความรักก็อยากที่จะช่วยคนที่นาง
รักให้รอดพ้นจากความตาย และเป็นภาระแก่แก่นจันทร์โครบด้วยก็ได้ โจรจะไปรู้ อีกประการ
หนึ่งเมื่อมองดูสภาพของจันทร์โครบในขณะนั้นแล้ว ก็เห็นว่าจะไปไม่รอด เพราะหมดแรง
เสียแล้วเนื่องจากอกน้ำและเสียเลือดให้นางกินต่างน้ำ ถึงจะส่งพระขรรค์ไปให้ทางข้าม ก็
คงไม่สามารถจะฆ่าโจรได้ มีหน้าฆ่าถ้าฆ่าไม่ได้จริง ก็จะเป็นผลร้ายแก่นางอีกด้วย เพราะ
ไหนเลยโจรจะไว้ชีวิตนาง ฉะนั้นจึงสู้ทำความดีไว้ให้โจรประจักษ์ในน้ำใจนางไว้เสียก่อน
ไม่ได้ พุทธสุภาษิตที่ว่า “ความรักผู้อื่นเสมอตน ไม่มี” ก็ยอมพอหยิบยกขึ้นมาอ้างได้

อนึ่ง หากจะดูตามเนื้อเรื่องกันโดยละเอียดพิเนิจพิเคราะห์แล้ว จะเห็นได้ว่าโมรา
เป็นแต่เพียงส่วนประกอบคนหนึ่งเท่านั้น โดยที่จันทร์โครบไม่เชื่อฟังคำอาจารย์ซึ่งสั่งไว้ให้
เปิดฝอบต่อเมื่อเดินทางไปถึงบ้านเมืองแล้ว ถ้าเปิดก่อนจะได้รับอันตราย การที่ฤๅษีผู้เป็น
อาจารย์สั่งไว้เช่นนี้อาจจะเป็นการทดลองน้ำใจของศิษย์ที่ว่า ลับหลังไปแล้วยังจะเชื่อฟังคำ
สั่งของอาจารย์หรือไม่ เมื่อจันทร์โครบละเมิดคำสั่ง ก็เลยบันดาลให้ตัวต้องได้รับอันตราย
จากสิ่งซึ่งอยู่ในฝอบนั้น หากจันทร์โครบเชื่อฟัง โมราอาจจะเป็นภรรยาที่ดีของจันทร์โครบก็
ได้ แต่เราพากันมองดูแต่พฤติกรรมของนางโมราเฉพาะเท่าที่เห็นปรากฏตรงหน้าไม่ตรอง
ดูให้ซึ่ง นางโมราจึงต้องรับกรรมไปแก่ผู้เดียว ถูกเขาประณามว่าเป็นหญิงชั่ว เรื่องราว
ของนางยังมีเหตุที่ชวนให้สงสัยอยู่ จึงควรจะยกประโยชน์แห่งความสงสัยนี้ให้แก่นางโมรา
จำเลยในปัญหาไป

ส่วนนางภากันั้น เป็นถึงมเหสีของพระมหากษัตริย์ สมบูรณ์พูนสุขทุกสิ่งทุก
อย่างไม่มีเหตุการณอะไรมาบังคับให้นางต้องกระทำความชั่วเลย นางชัาก็เพราะใจของนาง
อยากจะทำชั่วเอง เห็นพญาครุฑในร่างของชายหนุ่มรูปงามก็นึกรักใคร่แอบมาเล่นหูเล่นตา
ด้วยจนกระทั่ง

“สุบรรณสำแดงฤทธิ์

ให้มีคัมภีร์คัมพร

ร่อนลงตรงบัญชา

จรสู่ห้องแก้วภากิ

กล่าววรสพจนาท
ผินหน้ามาพาที
ประสงค์จำนงรัก
หวังเชิญแก้วกานดา

สายสุดสวาทเจริญศรี
พี่คือชายชาญสกา
จึงลอบลักเข้ามาหา
ไปสู่ฟ้าพิมานจันทร์

แล้วพญากรุฑกั้หว่านล้อมค้ายการพรรณนาถึงความสุขที่จะพาไปเที่ยวชมป่า
หิมพานต์และอะไร ๆ อีกหลายอย่างจนนางใจอ่อน แต่ความจริงก็ถูกใจนางอยู่แล้ว จึง
เพียงแต่

“กาก็กรบ้องบัก
เสียวซ่านตาลกรัฑา
เมื่อถึงวิมาน พญากรุฑเข้าโลมเล่า นางก็เพียงแต่

ต้องสัมผัสด้วยบักษา
มานะใจให้อั้ประมาณ”

“กาก็แ่งน้อยนาง
ก้มเกล้ากล่าวจะอ่อน

อภิวาทประนมกร
ชอนชบหน้าตาเมียงมัน”

แสดงว่านางเต็มใจในพญากรุฑ และนอกใจท้าวพรหมทัตอย่างชัดแจ้ง

ครั้นคนธรรพ์ขึ้นไปตามขณะทีพญากรุฑกั้นางให้ไว้กั้เหวอยู่คนเดียว นางก็
บ้ำาเพ็ญตนเป็นคนใจบุญให้กับคนธรรพ์อีก ในที่สุดคนธรรพ์นำเอาวรสวาทที่ตนได้รับจาก
นางไปแต่งเป็นเนื้อเพลงกั้คิดพิณให้พญากรุฑฟัง ความจึงแตก พญากรุฑจึงไปพานาง
กลับมาส่งคืนให้สมแล้วทีท้าวพรหมทัตได้สั่งให้จับล่อยแพไปเสีย แต่แทนทีนางจะสำนึกผิด
รักเกียรติว่าเป็นถึงนางกษัตรีย์ กลับยอมเสียตัวให้แก่ชาวเรือสำเภาทังสำเรือทีช่วยชีวิตนาง
ไว้อีก กาก็เอ้ยทำไมไม่รู้จักอ้อมในรสรักบ้างเลย

ชายสามโบสถ์ หญิงสามผัว โบราณห้ามคบ ก็เพราะเห็นว่าเป็นคนทีใจรวนเร
กลับกลอก วันทอง โมรา ถึงจะไ้ชื่อว่าเป็นหญิงชั้ก็เพียงสองผัวเท่านั้น แต่กาก็ชินับ
ไม่ถ้วน ควรจะเป็นหญิงชั้ทีสุด ชั้อย่างแท้จริง โดยจิตใจและกั้เนต.

